

Mr. sc. Emina Hadžić

PLANIRANJE, PRIPREMANJE I REALIZACIJA NASTAVE BOSANSKOG, HRVATSKOG I SRPSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Sažetak

Realizacija nastavnih sadržaja u nastavi jezika i književnosti je složen proces koji se sastoji od više faza, a pristupa mu se s različitih aspekata. Ovaj rad, osim definisanja osnovnih pojmova u ovoj oblasti, daje pregled osnovnih etapa planiranja, pripremanja i realizacije nastave bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti te predlaže metodičke postupke koji nastavnicima mogu pomoći u planiranju i realizaciji nastavnih sadržaja.

Ključne riječi: *nastava, nastavni proces, nastavni plan, nastavni program, godišnji program rada nastavnika, mjesečni program rada nastavnika, nastavno područje, nastavna oblast, nastavna tema, nastavna jedinica, ishod učenja, kompetencije, nastavni cilj, nastavni zadatak, nastavni oblik, nastavne metode, pisana metodička priprema, nastavni sat...*

Definisanje osnovnih pojmova

Različite su definicije nastave koje nudi literatura. Prema Wikipediji, „nastava je osnovna odrednica didaktike. To je organizirani institucionalni i izvaninstitucionalni interakcijski stvaralački napor u savladavanju propisanih sadržaja i sticanju znanja, sposobnosti i navika te osposobljavanje učenika za daljni permanentni rad. Cilj nastave je stvaranje kritičke, slobodne, autonomne, stvaralačke, humane, obrazovane, multikulturalne, multietničke i multikonfesionalne učenikove ličnosti, koja je otvorena za sve sadašnje i buduće progresivne promjene u sebi i društvu u kojem se nalazi. Sastavnice tog sistema su:

- Učenik (uči, stiče relevantno iskustvo, tj. obrazuje se i odgaja)
- Učitelj (poučava, tj. svoju aktivnost usmjeruje na optimiziranje učenja)
- Nastavni sadržaj (predstavlja osnovu na kojoj se zasniva učenje)
- Objektivni uvjeti (prostor i nastavna oprema, djeluju na učenje direktno i indirektno)
- Odnosi između sudionika nastave“¹

Da bi nastava ostvarila svoj cilj, mora biti kvalitetno planirana i pripremljena. Planiranje i pripremanje nastave bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti, kao i drugih nastavnih predmeta, podrazumijeva više od samog ispunjavanja unificiranog obrasca nastavne pripreme. “Taj posao nikako ne podrazumijeva samo pripremu nastavnika za izvođenje konkretnog časa, nego zahtijeva smišljen proces koji ima više segmenata i traje tokom cijele školske godine.”²

Da bi proces planiranja i pripremanja nastave bio valjan, nastavnik mora biti upoznat sa osnovnim didaktičkim i metodičkim pojmovima neophodnim za valjano planiranje i pripremanje nastavnih sadržaja, a to su: nastavni plan, nastavni program, godišnji program rada nastavnika, mjesečni program rada nastavnika, nastavno područje, nastavna oblast, nastavna

¹ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nastava>

² Lalović, 2013.

tema, nastavna jedinica, ishod učenja, kompetencije, nastavni cilj, nastavni zadatak, nastavni oblik i nastavne metode.³

Nastavni plan je zvanični dokument koji u skladu sa zakonom donosi ministarstvo nadležno za obrazovanje, kojim se utvrđuje broj nastavnih predmeta, naziv nastavnih predmeta i fond časova u pojedinačnim razredima za svaki predmet na sedmičnom i godišnjem nivou u okviru odgovarajuće vrste škole.

Nastavni program je zvanični dokument koji, također, donosi ministarstvo nadležno za obrazovanje. Tim programom se propisuju odgovarajući nastavni sadržaji koji se izučavaju na određenom nivou školovanja, u određenom razredu i u okviru odgovarajućeg predmeta.

“Nastavni planovi i programi pojedinih predmeta (silabusi) daju upute nastavnicima: šta treba podučavati (koja područja, oblasti treba podučavati), zašto to treba podučavati (koji su ciljevi i koncepti), kako to treba podučavati (koristeći različite metode i oblike prilagodne potrebama i interesima učenika) i kada to treba podučavati (razvojna primjerenost uzrastu, ciklusima).

Nastavni plan i program svakog predmeta sadrži argumentaciju uloge i značaja predmeta, ciljeve, očekivane ishode učenja, sadržaj, strategije učenja i nastave (didaktičko-metodičke upute) i smjernice za praćenje i ocjenjivanje.”⁴

Godišnji plan rada nastavnika je školski dokument u kome svaki nastavnik pojedinačno, na godišnjem nivou, dakle, globalno raspoređuje nastavne teme iz odgovarajućih nastavnih područja i nastavnih oblasti po mjesecima dodjeljujući im odgovarajući broj časova. Godišnji plan rada nastavnika direktno proizilazi iz nastavnog programa.

Mjesečni plan rada nastavnika je nastavnikov zvanični operativni dokument koji proizilazi iz godišnjeg plana rada nastavnika. Za razliku od godišnjih planova rada u kojim su definisane samo nastavne teme i njima pripadajući broj časova, mjesečnim planom rada nastavnik definiše nastavne jedinice, oblike i metode rada i neophodna nastavna sredstva za rad.

Nastavno područje čini više srodnih, suštinski i funkcionalno povezanih nastavnih oblasti u okviru jednog predmeta.

Nastavni program za predmet Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost strukturiran je od sljedećih nastavnih područja:

1. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
2. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te školske pismene zadaće);
4. Film (historijat i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Nastavna oblast je dio odgovarajućeg nastavnog područja, a sačinjava je nekoliko međusobno povezanih nastavnih tema. Npr. nastavnu oblast *pripovjedačka proza* sačinjavaju nastavne teme *pripovijetka*, *novela*, *pripovijest*, *roman*, *putopis*, *memoari*, a nastavnu oblast

³ V. Isto. Definicije ključnih pojmova u ovom poglavlju su, uz modifikacije i prilagodbe obrazovnom sistemu u BiH, preuzete iz navedenog rada.

⁴ Okvirni NPP za devetogodišnju osnovnu školu u Federaciji Bosne i Hercegovine

sintaksa sačinjavaju nastavne teme *sintaksa proste rečenice, sintaksa nezavisnosložene rečenice i sintaksa zavisnosložene rečenice*.

Nastavna tema je relativno samostalan dio nastavne oblasti koji se funkcionalno može razložiti na najniže funkcionalne cjeline pogodne za realizaciju na jednom nastavnom času. Npr. nastavnu temu *pripovijetka* je dio nastavne oblasti pripovjedačka proza, a čine je nastavne jedinice *pojam i vrste pripovijetke, kompozicija pripovijetke, likovi u pripovijeci, jezik i stil pripovijetke*.

Nastavna jedinica je najjednostavniji organizacioni oblik nastave, odnosno zaokružena smisljena cjelina u okviru nastavne teme. Ona se uglavnom može realizovati u okviru jednog nastavnog časa.

Ishod učenja je realizovani nastavni cilj i definiše se aktivnim glagolima. “To su izjave u kojima se navodi šta bi učenik trebao da zna, razumije ili učini/pokaže po završetku određenog procesa učenja kao rezultat aktivnosti učenja.”⁵

“Ishodi učenja su konkretni i mjerljivi, opisuju ŠTA učenici znaju i mogu uraditi, te se fokusiraju na primjenu i integraciju znanja i vještina opisujući važne i korisne ishode koji su relevantni za život i karijeru učenika u 21. vijeku, a NE opisuju kako podučavati i učiti. Dakle, ishodi učenja ne opisuju ili ne pobrojavaju nastavne sadržaje niti govore šta učitelji ili nastavnici treba da rade u razredu nego su usmjereni na učenike i njihove aktivnosti.”⁶

Kompetencije su praktične vrijednosti ishoda učenja koje predstavljaju realnu i praktično ostvarivu primjenu ishoda učenja u konkretnoj realizaciji određenih aktivnosti. Dakle, kompetencije su primijenjeni ishodi učenja u novim i do tada nepoznatim situacijama.

“Kompetencije i ishodi učenja prolaze kroz više oblasti predmeta. Neophodne su za pripremu učenika za 21. vijek kako bi opstali, razvijali svoje kapacitete, te u potpunosti učestvovali u razvoju, unapređivali kvalitet svoga života, donosili odluke i nastavljali učiti. Uključuju: komunikativnu kompetenciju, informatičku pismenost, učenje o tome kako učiti, socijalnu kompetenciju, samoinicijativu i poduzetništvo, kulturnu svjesnost i kreativnu i produktivnu kompetenciju.”⁷

Nastavni cilj je iskaz kojim se formuliše nastavnikova namjera koju želi da u budućnosti dosegne u radu sa učenicima. Formuliše se futurom. Npr. *učenik će moći da...; učenik će znati da...; učenik će umjeti da...*

Nastavni zadatak je iskaz kojim se formulišu konkretne radnje koje osiguravaju dostizanje projektovanog nastavnog cilja. Npr. *Cilj mi je da učenici znaju glasovne promjene. Zadatak mi je da ih naučim ili da im pomognem da nauče glasovne promjene*. Nastavni zadaci se najčešće dijele na obrazovne, odgojne i praktične (funkcionalne).

Nastavni oblik je način aktivnosti nastavnika i učenika koji omogućava primjenu najpovoljnijih metoda rada u toku realizacije nastavnih sadržaja. Tako postoji frontalni oblik rada, grupni oblik rada, rad u paru (tandemski), individualni i sl.

Nastavne metode su odgovarajući postupci koje nastavnik koristi u radu sa učenicima u toku nastavnog procesa.

⁵ ZJNPP

⁶ ZJNPP

⁷ ZJNPP

Proces planiranja i pripremanja nastave

Pripremanje nastave počinje izučavanjem nastavnog plana i nastavnog programa za dati nastavni predmet i razred. Uporedo sa izučavanjem nastavnih planovima i programima, nastavnik konsultuje važeće udžbenike i priručnike odobrene za korištenje u realizaciji nastavnog plana i programa.

Sljedeći korak u planiranju i pripremanju nastave je izrada godišnjeg plana rada nastavnika za svaki pojedini razred. Naime, pripremanje svakog pojedinog časa počinje ustvari izradom kvalitetnog godišnjeg plana rada, koji je u pravilu globalan, sadrži nastavna područja i nastavne oblasti razvrstane po mjesecima u skladu sa nastavnim kalendarom za datu školsku godinu. Godišnji planovi rada se izrađuju na unificiranom obrascu koji je propisan od strane institucije nadležne za oblast obrazovanja.

Sljedeći korak se sastoji od izrade operativnih mjesečnih planova rada koji trebaju biti razrađeni do nastavnih jedinica, sa naznakama o rednom broju nastavnog sata, tipu časa, potrebnim nastavnim sredstvima i tehničkim pomagalicama, kao i napomenama o načinu njihove realizacije, mogućim poteškoćama u realizaciji plana te drugim elementima bitnim za realizaciju mjesečnog plana rada. Prilikom izrade mjesečnih planova nastavnik treba voditi računa o ravnomjernoj zastupljenosti nastavnih područja, korelaciji između nastavnih predmeta i područja unutar nastavnog predmeta te opterećenju učenika. Mjesečni se planovi, također, izrađuju na propisanom obrascu. „Važno je naglasiti da je mjesečni program rada nastavnika uvijek orijentacioni, da je to živ dokument koji se može mijenjati, ali samo u realnim i opravdanim okolnostima, npr. kada iz objektivnih razloga (opravdano odsustvo nastavnika iz škole, obustava nastave zbog elementarnih vremenskih nepogoda i sl.) nastavnik ne realizuje sve planirane nastavne jedinice u tekućem mjesecu onda se nerealizovane, a već planirane nastavne jedinice sa kraja tekućeg mjeseca premještaju kao prve u naredni mjesec, a nedostajući časovi se nadoknađuju na kraju polugodišta ili na kraju školske godine. Dakle, ne postoji sažimanje nastavnih jedinica, ili njihovo izostavljanje. Zbog toga se mjesečni programi rada još označavaju i kao operativnim.”⁸

Na osnovu operativnih mjesečnih planova nastavnik priprema svaki pojedini nastavni sat. To se pripremanje ustvari ogleda u izradi pisane metodičke pripreme uz konsultacije s dostupnim udžbenicima, priručnicima, naučnim i stručnim radovima te drugim relevantnim izvorima informacija, u zavisnosti od definisane nastavne jedinice. Osnovni elementi nastavne pripreme su opći podaci (naziv škole, naziv predmeta, razred i odjeljenje, datum, ime i prezime nastavnika), naziv nastavne jedinice, cilj i zadaci (odgojni, obrazovni i funkcionalni) nastavnog sata, planirani oblici i metode rada, potrebna nastavna sredstva i pomagala, korelacija sa drugim nastavnim područjima, kao i planirana struktura nastavnog sata (razrađena kroz uvodni, glavni i završni dio sata, uz precizno navođenje toka nastavnog sata kroz etape, svih definicija, pitanja za učenike i očekivanih odgovora – potpuni scenarij nastavnog sata) te plan table. Kod nastave zasnovane na ishodima učenja, veoma je bitno dobro odabrati odgovarajuće ishode i indikatore učenja te definisati odgovarajuće kompetencije. Uz pisanu pripremu se kao dodatak prilažu nastavni listići, ispisi PowerPoint-prezentacija, fotografije, fotokopije tekstova te drugi materijali koji se koriste u realizaciji planirane nastavne jedinice.

⁸ Lalović, 2013.

Realizacija nastave

Realizacija nastave je najzahtjevniji dio posla svakog nastavnika. Kod realizacije nastavnog sata potrebno je voditi računa o sljedećem:

- Nastavnik treba biti u potpunosti pripremljen za sat i imati adekvatnu pisanu pripremu sa svim elementima, koji su usklađeni sa sposobnostima i potrebama učenika. Nastavna priprema treba biti u skladu sa mjesečnim planom rada;
- Cilj i zadaci nastavnog sata trebaju biti jasno definirani i usklađeni sa sposobnostima i potrebama učenika, jasno prezentirani učenicima i realizirani;
- Izbor nastavnih oblika rada treba biti primjeren je nastavnim sadržajima, a metode rada trebaju da podstiču interaktivno učenje i stimulativnu radnu atmosferu;
- Izbor i upotreba nastavnih sredstava i pomagala mora biti u skladu sa zahtjevima nastavne jedinice, a nastavnik treba biti osposobljen da uspješno koristi potrebna nastavna sredstva i tehnička pomagala;
- U toku realizacije nastavnih sadržaja moraju se uvažavati sposobnosti i potrebe učenika;
- Realizacija nastavnih sadržaja treba biti razumljiva učenicima, uputstva za rad moraju da budu precizna, da podstiču stvaralačku aktivnost i razvijaju interes za nastavne sadržaje;
- Nastavnik treba da uspješno koristi više oblika komunikacije, kod učenika podstiče aktivnost i razvija interes za nastavne sadržaje. Treba se ostvariti optimalna disciplina u učionici. Stav i izgled nastavnika trebaju biti u skladu sa etičkim kodeksom prosvjetnih radnika;
- Vrednovanje učeničkih postignuća treba biti u skladu sa zahtjevima predmeta, nastavnik treba da pruža jasnu povratnu informaciju učenicima o njihovom napredovanju u učenju, vrednovanje i ocjenjivanje mora biti motivirajuće.

Budući da je nastavni proces sastavljen od različitih sastavnica, metodičko oblikovanje nastavnog procesa nastoji pronaći i utvrditi njihov najučinkovitiji redoslijed-ustroj. Etape nastavnog procesa čine: uvod ili priprema, obrađivanje novih nastavnih sadržaja, vježbanje, ponavljanje i provjeravanje.

Uvod ili priprema

Priprema je uvijek u funkciji nastavnog procesa, ono zavisi od toga šta će uslijediti u daljnjem toku nastave. U pripremanju ponavljamo odgovarajuće nastavno gradivo na čijem se poznavanju zasniva obrada novoga gradiva. Učenika treba pripremiti i motivisati za nastavnu djelatnost kako bi znao ne samo što će učiti, nego i kako će raditi i doći do određenih spoznaja. Važna sastavnica pripreme je određivanje i najava zadataka nastavne djelatnosti (naziv nastavne jedinice), a dobro je ako toj najavi prethodi postavljanje problema i dogovor o njegovu rješavanju iz čega se mogu izvesti zadaci nastave.

Obrađivanje novih nastavnih sadržaja

Obrađivanje novih nastavnih sadržaja jedna je od osnovnih etapa nastavnog procesa. U njoj se uspostavlja neposredna veza između učenika i nastavnog gradiva. Učitelj će novo gradivo dovesti u vezu s prethodnim učenikovim iskustvom, koristeći se izvornom stvarnosti, nastavnim sredstvima, govornim jezikom, kako bi osigurao najpogodniji spoznajni put. Dva osnovna puta spoznavanja su: indukcija i dedukcija. Učenici trebaju također analizirati,

sintetizirati i generalizirati informacije koje da njih dopiru putem nastave. Mnogi metodičari smatraju obrađivanje novog nastavnog sadržaja glavnim dijelom nastavnog procesa na koji otpada oko 35% nastavnog vremena i u kojem se usvajaju nova znanja. Iz tog razloga vrlo je važno precizno odrediti:

- količinu sadržaja nastave, a time i znanja njegovog ekstenziteta (količine činjenica i generalizacija),
- intenziteta (kvaliteta, dubine pojmova),
- strukturu (logičku središnjost činjenica i generalizacija).
- Na dobro obavljenom obrađivanju novih nastavnih sadržaja zasnivaju se dalje etape nastavnog procesa - vježbanje, ponavljanje i provjeravanje.

Vježbanje

Vježbanjem učenici prerađuju novu nastavnu građu jer će je tako najlakše usvojiti. Osnovna razlika između vježbanja i ponavljanja je ta što se vježbanjem razvijaju učeničke sposobnosti, a ponavljanjem se učvršćuje znanje učenika. Svaka pravilno oblikovana radnja treba imati dobar spoznajni osnov. Učenici pri izvođenju neke radnje trebaju znati objasniti zašto se ta radnja treba izvoditi baš na takav način. Pri vježbanju razlikujemo:

- pripremanje vježbanja - određuje se šta će se i zašto vježbati, ponavljaju se znanja na kojima se zasniva vježbanje i osiguravaju se materijalni uvjeti vježbanja. Nakon upoznavanja radnje u cjelini, ona se može raščlaniti na pojedine operacije, koje se objašnjavaju uz ponovno izvođenje u cjelini. Pravilna motivacija učenika olakšat će vježbanje.
- samo vježbanje se može raščlaniti na: početno ili uvodno uvježbavanje (nadzire ga učitelj), osnovno ili centralno vježbanje (izvođenje nadzire sam učenik) i završno ili dopunsko vježbanje (učenik postiže najveću brzinu i uspjeh u vježbanju).

Ponavljanje

Ponavljanjem se stiču pouzdanija znanja učenika, tj. memorišu se činjenice i generalizacije. Trajnost pamćenja se može osigurati čestim ponavljanjem i njegovim korištenjem u svakodnevnom životu. Sa stajališta kvaliteta ponavljanja razlikujemo: reproduktivno i produktivno ponavljanje.

Reproduktivno ponavljanje je dosjećanje, reprodukcija otprije poznatoga gradiva, najčešće onim slijedom kojim je usvojeno. Za dosjećanje je važno mehaničko pamćenje imena, činjenica, generalizacija, pravila zakona i njihovo reproduciranje na određeno pitanje.

Produktivno ponavljanje je korištenje, upotreba otprije poznatog nastavnog gradiva na potpuno nov način. Pri produktivnom ponavljanju sadržaja nastave primjenjuju se različite misaone operacije, npr. upoređivanje, raščlanjivanje, združivanje, klasificiranje, konkretiziranje, generaliziranje, strukturiranje, rješavanje problema i dr., što pozitivno utječe na kvalitet znanja. Produktivno ponavljanje sadržaja - od učenika se traži neprekidna stvaralačka primjena znanja.

Vremensko trajanje nastavnog procesa

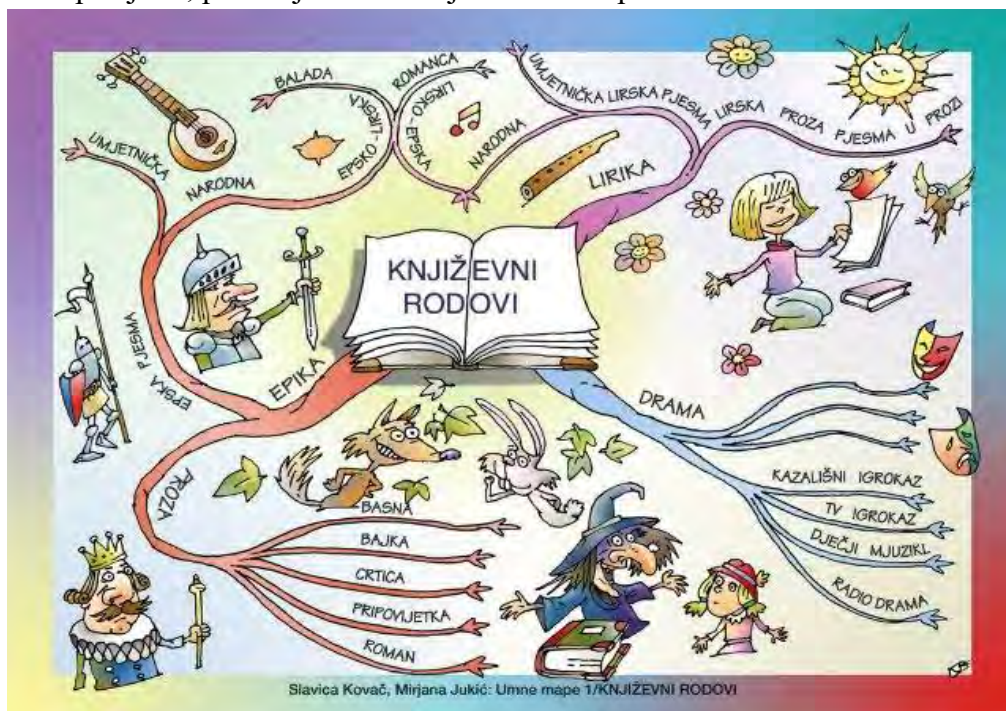
Vremensko trajanje nastavnog procesa teorijski nije ograničeno. U nas je zakonski na snazi razredno-predmetno-satni sistem. U njemu je osnovna vremenska jedinica nastavni sat (čas), koji u pravilu traje 45 minuta. U starijim se razredima zbog praktičnih radova i izvanučioničke nastave koriste i blok-sati koji traju 90 minuta, a kod praktične nastave i duže.

Prijedlozi metodičkih postupaka u realizaciji nastave bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti

Kako bi nastavni sat ostvario svoj cilj, bio uspješan na obostrano zadovoljstvo nastavnika i učenika, nastavnik treba koristiti tradicionalne metode i tehnike poučavanja, ali i nuditi nove inovativne pristupe nastavi, treba naći pravu mjeru u kombinovanju tradicionalnog i modernog, biti kreativan, ali i znati upotrijebiti modele realizacije nastavnih sadržaja koji su se u praksi pokazali uspješnim.

U nastavku slijede prijedlozi nekih modela realizacije nastavnih sati u nastavi bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti.

Grozd. U pitanju je metodički postupak koji potiče učenike na slobodno i otvoreno razmišljanje o zadanoj temi. Nelinearan oblik oluje ideja (brainstorming): Na zadanu ključnu riječ učenici zapisuju sve riječi koje im padnu na pamet u vezi s temom. Dok se prisjećaju pojmova i zapisuju ih, povezuju ih u asocijativni niz. Npr.

Petostih je metodički postupak kojim učenici pišu stihove po zadatom pravilu:

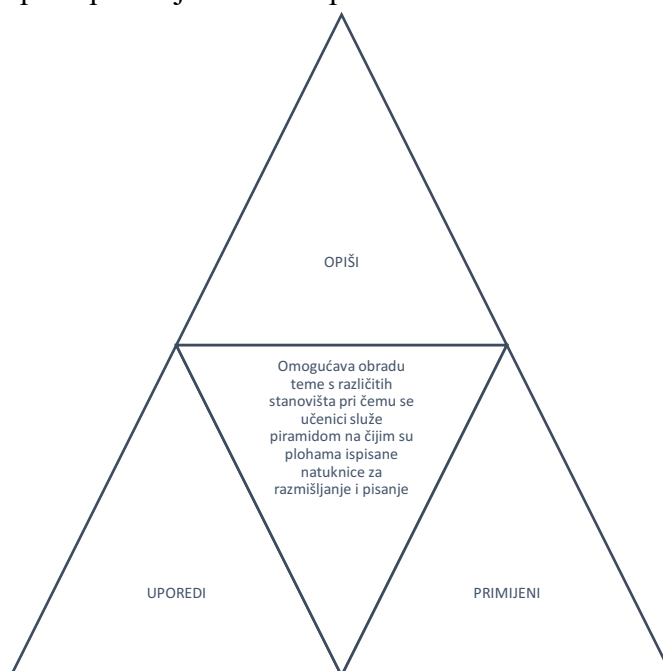
1. Opis teme jednom riječi
2. Opis teme dvjema riječima (najčešće pridjevi)
3. Tri riječi koje opisuju radnju (glagolske imenice)
4. Fraza od četiri riječi koja izražava osjećaje u odnosu s temom
5. Istoznačna riječ koja ponovo sažima bit teme

Primjer:

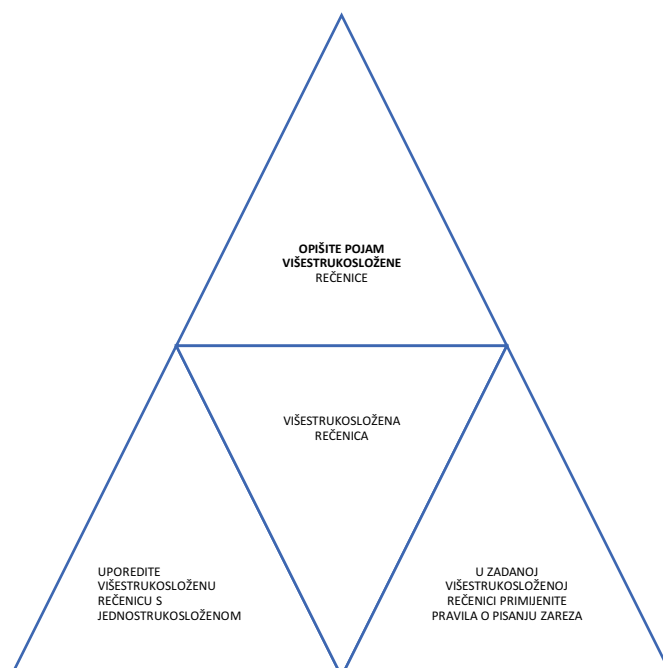
FUTUR PRVI

1. Budućnost
2. Stvarna, nestvarna
3. Igrat će, gledat će, sjedit će
4. Označava neki budući događaj
(naučit ću novu lekciju)
5. Futur

Piramida je metodički postupak koji se može opisati kroz sam model:

Primjer:

Konceptualna tabela je primjenljiva u sintezi nakon zadate jezičke teme.

Sastavnice koje se porede/vrsta riječi	GRAMATIČKE KATEGORIJE	SLUŽBA U REČENICI
IMENICE		
ZAMJENICE		
PRIDJEVI		

Dvostruki dnevnik je metoda primjenljiva kod čitanja književnih djela.

NAVODI IZ TEKSTA	KOMENTARI
S lijeve se strane dnevnika navode odlomci iz teksta.	S desne se strane dnevnika zapisuju komentari o navedenom odlomku. Zašto sam zapisao ovaj navod? Na šta me podsjetio? Koja mi je pitanja otvorio?

Dramski postupci⁹

Pletimo mrežu

U vježbi pletimo mrežu koristi se klupko vune. Igrači stoje u krugu. Voditelj (prvi igrač) započinje vježbu bacajući nekom drugom igraču u krugu klupko vune tako da zadrži početak niti u ruci, a drugi igrač u krugu klupko sljedećem igraču u krugu. I tako redom. Klupko se baca sve dok se svi igrači ne povežu njegovim nitima. Nakon toga slijedi suprotna radnja, klupko se namotava. Redoslijed bacanja suprotan je ranijem. Zadnji igrač koji je prethodno bacio klupko, dobacuje ga predzadnjem igraču. Namatanje se tako nastavlja sve dok klupko ne dođe do onoga koji ga je prvi bacio (voditelja ili prvog igrača).

Vježba se može koristiti za upoznavanje učenika tako što dobacivanjem klupka svaki igrač izgovara svoje ime. Kasnije se može dogovoriti da se uz dobacivanje izgovaraju redom slova abecede ili azbuke, likovi iz djela, važna misao ili poruka.

Ko sam?

Učesnici sjede u širokom krugu. Svaki igrač na papiriću tajno napiše ime neke poznate osobe (iz književnosti, historije, umjetnosti, filma, stripa, sporta i sl.) Zatim papirić svaki igrač redom ljepljivom trakom, naljepi na leđa onoga ko je s njegove desne strane. Tako svako na leđima ima natpis osobe koju treba otkriti. Igru počinje bilo koji igrač. Odgonetanje se odvija redom, tako što jedan igrač ustane i stane u sredinu kruga. Najprije se okrene na mjestu da svi igrači vide šta je zapisano na njegovim leđima, a zatim suigračima postavlja pitanja o osobi čije ime nosi. To čini kao da je on ta osoba. Pita na primjer: *Jesam li sportaš? Koristim li se u sportu loptom? Igram li košarku?* Igrači mu odgovaraju samo sa *da* ili *ne*. Svaki igrač postavlja pitanja i pogađa šta mu je zapisano na leđima u ranije dogovorenom vremenskom okviru.

Ukoliko se odlučimo za ovu igru, možemo zadati lik iz nastavne jedinice, padež ili glagolsko vrijeme.

⁹ Prijedlozi dramskih postupaka su preuzeti iz: Mijatović (2011)

Stvaralačko pripovijedanje

Stvaralačko pripovijedanje je aktivnost koju je najbolje izvoditi tako da igrači sjede na stolicama ili na podu u krugu jer se tako stvara osjećaj povezanosti grupe. Na taj način jedni druge najbolje možemo pratiti. Voditelj ili jedan igrač izgovara početnu rečenicu, a svaki sljedeći igrač smišlja novu rečenicu koja se nadovezuje na već izrečene, na taj način, uz malo pažnje nastaje smisljena priča. Prije početka stvaralačkog pripovijedanja, kojem je cilj stvoriti novu priču, uputno je nakratko podsjetiti da svaka dobra priča ima uvod u radnju, zaplet, vrhunac i rasplet. Budući da na ovaj način vrlo često nastaju zanimljive priče, dobro je da voditelj zapisuje sve rečeno. Voditelj može preuzeti ulogu moderatora i pravodobno usmjeriti i, ako je potrebno, određenom rečenicom ubrzati pokretanje radnje pripovijedanja npr. *I tada se dogodilo nešto vrlo neobično.*

ZAKLJUČAK

Nastava službenih jezika u Bosni i Hercegovini i književnosti naroda BiH pruža širok spektar mogućnosti za ispoljavanje kreativnosti nastavnika, upotrebu različitih nastavnih sredstava i tehničkih pomagala, otvara mogućnosti korištenja tradicionalnih, ali i savremenih metoda i oblika rada, te inoviranja u nastavi.

Uzme li se u obzir činjenica da se u okviru ovog predmeta učenici obrazuju iz šest različitih nastavnih područja, uz kvalitetno planiranje i pripremanje nastave i korištenje različitih metodoloških postupaka u nastavi se može postići dobra motiviranost učenika, ostvarivanje dinamike u nastavi, kao i održavanje interesa učenika za nastavne sadržaje u okviru ovog predmeta.

Svaki nastavnik maternjeg jezika i književnosti mora biti svjestan toga da u značajnoj mjeri utiče na formiranje znanja, vještina, kompetencija i samog karaktera svojih učenika te je dužan savjesno i odgovorno pristupiti svome poslu, poštujući sve njegove etape.

LITERATURA

1. Bančić, Aleksandar (2007): Ne raspravljaj, igranj! Priručnik forum-kazališta, Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb
2. Brüning, Ludger i Saum, Tobias (2008): Suradničkim učenjem do uspješne nastave, Naklada Kosinj, Zagreb
3. Diklić, Zvonimir i Šipka, Milan (1967): Planiranje u nastavi srpskohrvatskog jezika, Sarajevo
4. http://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/07/Srpski%20jezik%20i%20knjizevno%20st/Rade%20Lalovic/Strucni%20radovi/PRIPREMANJE%20nastavnika%20%20srpskog%20jezika%20ZA%20%20NASTAVU.pdf (24.12.2015.)
5. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nastava> (24.12.2015.)
6. Kalpačina, Isak (1982.): Govorne vježbe u nastavi srpskohrvatskog jezika, Podgorica
7. Lalović, R. Rade (2010): Nekoliko napomena o zadacima za istraživačko čitanje, (u knjizi Rade R. Lalović, Razmišljanja u predvečerje i još po nešto), Foča
8. Lalović, Rade (2011): O modularnoj nastavi, Radovi Filozofskog fakulteta Istočno Sarajevo 13/2011
9. Lalović, Rade (2012): Stručno-pedagoški uvid u rad nastavnika srpskog jezika kao podsticaj za unapređenje kvaliteta, Direktor škole 4/2012. Beogard

10. Lalović, Rade (2012a): Rade R. Lalović, O govornim vježbama u nastavi srpskog jezika, Radovi Filozofskog fakulteta Istočno Sarajevo 14/2012
11. Lalović:Rade (2013): O pripremanju nastavnika srpskog jezika za izvođenje nastave, Obrazovna tehnologija br. 2/2013, Beograd (http://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/07/Srpski%20jezik%20i%20knjizevnost/Rade%20Lalovic/Strucni%20radovi/PRIPREMANJE%20nastavnika%20%20srpskog%20jezika%20ZA%20%20NASTAVU.pdf)
12. Lekić, Ksenija i dr. (2007): Igram se, a učim! Dramski postupci u razrednoj nastavi, Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb
13. Matijević, Milan i Radovanović, Diana (2011): Nastava usmjerena na učenika, Školske novine, Zagreb
14. Mijatović, Miroljub (2011): Dramski postupci u nastavi b/h/s jezika i književnosti, Didaktički putokazi br. 60, Zenica
15. Mrkalj, Zona (2008): Nastavna teorija i praksa 1 – srpski jezik i književnost u starijim razredima osnovne škole, Beograd
16. Peko, Anđelka i Pintarić, Ana (1999): Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika, Pedagoški fakultet, Osijek
17. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije i evidencije u srednjoj školi ("Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde" broj: 15/11, 6/13 i 11/13), Goražde
18. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja pedagoške dokumentacije i evidencije u osnovnoj školi ("Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde" br.09/11, 12/11 i 9/14), Goražde
19. Scher, Anna i Verrall, Charles (2006): novih 100+ideja za dramu, Hrvatski centar za dramski odgoj, Zagreb
20. Steele, Jeannie i dr. (1998): Okvirni sustav kritičkog mišljenja u cjelini nastavnog programa, Vodič kroz projekt I., II., III., IV., V. Institut Otvoreno društvo – Hrvatska
21. Težak, Stjepko (1964): Govorne vježbe u nastavi hrvatskog i srpskog jezika, Zagreb
22. Težak, Stjepko (1996): Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1, Školska knjiga, Zagreb
23. www.ffmo.ba/DIDAKTIKA (24.12.2015)
24. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik definirana na ishodima učenja, „Službeni glasnik BiH” br. 23/15, Sarajevo

PLANNING, PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF TEACHING BOSNIAN, CROATIAN AND SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Abstract

The realization of teaching contents in the teaching of language and literature is a complicated process consisting of several phases, and it is approached from different aspects. This paper, except defining basic concepts in this area, provides an overview of the basic phases of planning, preparation and implementation of teaching Bosnian, Croatian and Serbian language and literature and proposes methodological procedures to make plans and implement teaching content.

Keywords: *teaching, teaching process, curriculum, teaching area, teaching topic, teaching unit, competencies, teaching aims, teaching methods, methodical approach, teaching hour ...*